

Naši narodni običaji o Božiču.

Žalostno je, da med našim narodom leto za leto bolj izginjajo naši lepi narodni običaji. Bati se je, da bo z rodnom, ki zdaj stopa proti mešnikom človeškega življenja, izginito še to, kar je ostalo kot spomin na tako globoko čustvovanje našega naroda.

Slovenci smo sploh preveč dovzetni za vse, kar je tuje, čeravno imamo doma vse kaj boljšega in lepšega in -- kar je tudi pomembno za naš izmozgani narod -- cenejšega.

V mislih imam tu posebno naše stare častiljive božične jaslice.

Postavljanje jaslic se med našim ljudstvom vedno bolj opušča. To pa ne samo po mestih, temveč tudi na deželi. Izpodriva jih božično drevesce, navada, ki je razširjena zlasti med protestantskimi Nemci. Od tam smo jo dobili tudi mi.

Oglejmo si vrednost teh dveh navad najprej z ozirom na duševno, srčno čustvovanje onih, ki so jim namenjene.

Spomnimo se, s kakim veseljem smo kot otroci iztikali za zelenim mahom po travnikih in gozdih! Ne mraz, ne sneg nas ni odvrnil od tega dela. -- In potem to strokovnjaško preudarjanje, kako bodo stalj pastirci z ovčkami, da se vsi vidijo in kralji na konjih v ozadju, nad njimi v ozračju -- na tanki niti privezana pa zvezda - vodnica. Bolj v podnožju zelenega hrička pa hlevček z drobnim Jezusom, Marijo in Jožefom poleg oslička.

Ali ni pogled na to ubožno družbo vzbujal v nas sočutja in svečanega razpoloženja? Vsak pastirček nas je zanimal in kralji so nam pripovedovali čudežne reči o daljnjih, neznanih deželah, skozi katere so potovali.

Hodili smo po hišah in ocenjevali, kdo je lepše dovršil svoje delo. Vsako napako smo izsledili. Tako lepo smo uredili vse, da smo se čudili sami sebi. Ali se nam ni pri tem vzbujal tudi čut za vnanjo lepoto?

Potem pa tisti prti pred jaslicami! Tega ni znal vsak narediti. Kupili smo jih za mal denar pri najboljših izdelovalcih. Koliko lepih narodnih okraskov je bilo v teh izdelkih, to že danes raziskujejo ljubitelji narodne umetnosti. Toda ti domači umetniki izumirajo in z njimi odhaja v grob in pozabljen je precejšen kos naše narodove umetniške duše. Novi rod se ne zanima več za to, preveč se je oddaljil od svojega naroda. Vidi le vnanji blesk, duša umira...

Na drugi strani vpeljujejo pri nas iz tujine zanešena božična drevesca. Okrasijo jih z umetnim snegom (pavolo), raznobarnimi trakovi, pozlačenimi oreščki, sladčicami itd. Kako je to vse nenaravno, vse ponarejeno! Edino blesk lučic bi še nekaj vplival.

Toda kje je duša tega večera? Kje je ubogo dete, počivajoč prvo noč življenja v ubožnih jaslicah? Ni ga. Duše ni, le vnanji blesk in bahatost. Tu prinaša Jezus darove v obliki nezdravih sladčic, bombonov itd. z drugimi, morda potrebnimi predmeti. Pri jaslicah pa se nasprotno žrtvuje otrok za novorojeno Dete in on njemu poklanja svoje najboljši umetniške moči, svoje sočutje in svojo ljubezen.

Ali ne vidimo tu globoke razlike v verskem čustvovanju dveh narodov? kateremu daste prednost, sodite sami.

Jaslice sicer niso izum našega naroda, a ukoreninile so se pri nas tako, da jih lahko štejejo za svoje; zlasti zaradi prtov, ki so večkrat popolnoma samostojno narodno delo, z vsemi tistimi značilnimi rožami, zvezdicami in drugimi okraski, kakoršnih ne najdemo v ljudskih izdelkih drugih narodov.

Kot rečeno, so jaslice veliko primernejše čustvovanje našega naroda kot razkošno božično drevesce. To naj ostane kvečjemu po mestih -- ker je že tako naavda -- dežela pa naj ohrani naš stari slovenski značaj, ki tudi ni tako potraten.

Božični večer igra zelo veliko ulogo pri našem narodu. Imeli smo nešteto vraž, ki so pa po večini izginiti. Ohranjene so le še v zapiskih.

Med navadami je ohranjeno sempatja še polaganje poprtnjaka na mizo o Božiču, novem letu in na dan sv. Treh kraljev.

Po nekaterih krajih na Kranjskem dajejo po polnočni maši živini koščke poprtnjaka, v spomin, da je tudi ob Kristusovem rojstvu čula živina.

Poprtnjak Treh kraljev okrase dekleta s testem tako, da upodobijo te svetnike z njihovo zvezdo. Gospodinje krmijo ta dan z drobtinami tega poprtnjaka svoje kokoši. Natrosijo jim drobtine v velik obroč (ali kaj podobnega, v obliki obroča), da skupaj zobljajo in da bi zato tudi celo leto nesle skupaj, v enem gnezdu.

Ostanek tega poprtnjaka hranijo dekleta do pusta, če se niso prej omožile. Ako se pa katera omoži, pride ta kos poprtnjaka na ženitovansko mizo.

Naši zvonovi!

Čudno usodo so imeli ti naši zvonovi. Danes jih ni več. Brezsrčna vojna tudi njim ni prizanesla.

In mrtvi so prazniki, ni več one svečanosti na njih kot prejšnje čase. Ona pritrkavanja v vseh različnih izpremenbah starega mojstra cerkvenika so umrla za vedno. Ni zvonov, ni mojstra. Zvonovi so peli zadnjo pesem nedolžnim žrtvam na vojnih poljanah, oblikovani v topove. (?) Cerkvenika je vzela beda vojnih let.

Dobro še pomnim, kdaj smo dobili te zvonove in kako smo prišli do njih.

V naši vasi je živela bogata vdova brez otrok. Bogatinka je bila to in čudna ženska. Posli so se menjavali pri njej vsako leto. Kdo pa naj bi bil ostal pri tej skupulji? Plačala je že še, toda delati je bilo treba pri Kremenki kakor v ameriškem rudniku. Ljudje so trpeli kot črna živina, in narejenega ni bilo nikdar dovolj. Ženska je vedno godrnjala in razsajala po njivah in hlevih. Bila je kot živ ogenj. Zdaj je bila na njivi, v tem hipu že v gozdu in v hlevu. Švigala je semtertje, kakor bi jo preganjal zli duh. Lenuhov Kremenka ni trpela, pa tudi sama ni mirovala nikdar.

Njeno bogastvo pa se je kupičilo, da so jo zavdali vsi. Dobila je v svojem petdesetem letu celo snubca, ki se je polakomnil njenega bogastva. Napodila ga je pri prvi besedi z metlo in ni se oglasil več. Berači so se ogibali njene hiše.

»Ne poznam te,« je rekla skoro vsakemu, »morda imaš več kakor jaz, saj služiš vsak dan. Sami lenuhi ste in potepi; delal bi bil mlad kakor sem jaz. Pa ne pridi me še drugič nadlegovat!«

Zgodilo pa se je tudi, da je revni vdovi, ki je ležala bolna doma in prišla v hudo revščino, peljala blago z vozom.

»To poznam,« je rekla. »Miha, pelji ji tele vreče, pa glej, da mi medpotoma kaj ne prodaš! Ne zaupam nikomur nič, tudi tebi ne, da veš!«

Čudna ženska je bila, uganjka devetim faram. Ko je umirala, je zaželela duhovnika in župana. Uravnala je naprej dušne, potem pa telesne zadeve. In čudili so se ljudje, ko so izvedeli za njeno poslednjo voljo. Večino svojega premoženja je naklonila siromakom.

Takole je naročala: »Zdaj me ne bodo več nadlegovali ti pestopači. Vem, da niso vsi taki, a kdo jih pozna? Pa daj denar slabemu človeku, da bo delal še lažje slabo! Jaz nisem hotela mešati sveta, zato imejte vse skupaj vi v rokah, gospod župan. Ampak, da boste podpirali v resnici potrebne, ne postopajte! Povem vam, če se ne boste ravnali po mojem ukazu, da vas bom hodila še iz groba strašiti. Dajte jim z obrestmi, kar sem jaz zamudila in povejte jim, da Kremenka ni bila tako hudobna kakor je bila natančna. Saj sem imela vedno to voljo v srcu, ki jo danes izyršujem. In vam, gospod župnik, izročam te skrinjo, ki je pod mojo posteljo. Železna je in hrani v sebi samo srebro in zlato. Zlato obrnem za sv maše svoji trdi duši, srebro naj pa poje vedno čast vsem dobrim. Potepom pa ne! Dajte to srebro vlti v zvonove, da nam bodo lepše peli. Tako želi Kremenka, ki je bila vedno trdega srca, pa ne hudobnega. Bog mi je pričal!«

Dve solzi, sta spozleli po mrtvaškem licu Kremenke, edini, ki jih je videlo človeštvo.

In čudo je bilo ljudstva pri pogrebu. Še njeni neprijatelji, kruljavi in betežni berači, so prišli kakor na ukaz od vseh strani. Ta dan so bili vsi ti reveži pogoščeni na županov ukaz in nihče ni upal drugega reči o Kremenki kakor besedi: »Čudna ženska!«

Izpolnili so kmalu tudi drugo željo Kremenke. Pripravili so nove, lepe zvonove, kajti srebra je bilo veliko.

Peli so v njen in vsem dobrim v spomin.

Prišla pa je vojna in z njo zlo na svet. Sneli so tudi naše zvonove. Želeli smo, da bi živela tiste dni Kremenka. Ona bi tega ne bila pustila, pa naj bi prišli ponje sami rablji.

A vzeli so jih in onečastili tudi njen spomin.

Iz dobe junaštva.

(Prосто po raznih virih.)

Leta 1871. je izsilila Nemčija od premagane Francije v frankobrodski mirovni pogodbi, da ji je ta odstopila Alzacijo in Loreno, deželi ob levem bregu Rena. S krvavečim srcem je gledalo prebivalstvo francoske narodnosti, kako se širi Nemeč po njih rodni zemlji. S krvavečim srcem so bivši poslanci zgubljenih dežel jemali v Parizu slovo od matere domovine vedoč, da gredo v sužnost oholega Nemca. Zavedali so se trde in bridke usode svojih ljubljenskih pokrajini -- a obupali niso. Vložili so na narodni skupščini v Bordô-u slovesni protest proti vnebovpijoči krivici, ki se je izvršila nad njih narodom in nad njih domovino. Poslanec Keler je z vsem glasom zaklical pri tem zborovanju: »Obračam se do Boga, maščevalca vseh krivic, obračam se do naših potomec, ki nas bodo enkrat sodili, obračam se do vseh narodov Evrope, ki ne morejo pripustiti, da bi se nas venomer prodajalo kot navadno žival, obračam se do meča vseh pravicoljubnih ljudstev, da bi kar najhitreje razsekjal ta sramotni frankobrodski mir.«

Nemeč pa je kljub temu glasnemu svarilu gospodaril po svoje; saj ni imel čuta za pravico. Mašil si je oči in ušesa, da bi ne videl, kako ga ljudstvo v zasedenih pokrajinah zaničuje, kako ga z jezo v srcu in s škripanjem zob le trpi med seboj, kako čaka samo prilike, da bi se otrelo nemeškega jarma. Poročila iz zasedenih dežel v Nemčijo so se glasila vedno ugoda, kajti nemeško ljudstvo ni smelo vedeti, da ste dve deželi na skrajnem zahodu nemeške države zaslužjeni, da so pesti tamkajšnjega ljudstva stisnjene, da iz njih oči švigajo bliski sovraštva na nemeško soldatesko. Nemeško ljudstvo ni smelo vedeti, da je toliko zapeljivih novih državljanskih krvavih od težkih okov, da so ječe v Metz in Thionvillu polne Alzacianov in Lorencev; nemeško ljudstvo je moralo živeti v veri, da so novopridobljeni državljani patriotje prve vrste, ki ob vsakem narodnem prazniku in soprazniku zagrnejo svoja mesta, sela in vasi v črno-zolto-rudeča pregrinjala. Nemeško ljudstvo ni smelo vedeti, da je s frankobrodskim mirom položena kal

za novo strašno maščevalno vojsko -- ono je moralo biti uverjeno in prepričano, da je s tem poldrugim milijonom novih državljanov doseglo svoje narodno ujedinenje in svojo varno zahodno mejo.

V tem času je bilo, ko je stopil v vaško šolo v neki lorenski vasi star sivolas učitelj. Bogve kolikokrat je že v svojem življenju prestopil prag te šolske sobe, bogve kolikokrat je gledal pred seboj kodraste glavice svojih učencev skozi velika očala; en sam njegov pogled je zadostoval, da je nastala grobna tihota v zboru teh malih nagajivcev.

Toda danes je njegova hoja drugačna kot navadno, njegov pogled drugačen, drugačen njegov glas, da celo njegova obleka drugačna. Odél si je bil novo škarjasto suknjo, obul svoje najboljši čevlje, se pokril s svojim boljšim visokim in svetlim klobukom. Začuden ga pogledujejo ljudje po vasi, čudijo se mu otroci ob vstopu v šolsko sobo. Ne čudi se mu pa domači župnik, njegov nekdanji sošolec, ker on ve za vzrok te spremembe na prijatelju-učitelju. -- Prišel je od nemeške oblasti odlok, ki sivolasega, v službi ostarelega učitelja odstavlja zaradi njegovega francoskega mišljenja in napoveduje nastop novega učitelja Nemca, ki bo podučeval francoske otroke v nemeškem duhu. -- Bog sam ve, kaj je čutil starček-učitelj v svojem srcu, ko je bral prvič, drugič, tretjič ta nečloveški odlok.

Danes je zadnji dan, ko ima stari gospod še pravico prestopiti prag šolske sobe -- svojega drugega doma. Zato se je oblekel praznično, da vzame slovo, zato mu je spremenjena hoja, drugačen glas, pogled drugačen, zato mu je debela solza v kotu očesa.

Po končani uvodni molitvi jemljejo otroci računice izpod klopi, kakor navadno ob tej uri. Gospod učitelj tega ne vidi. Pripravijo si zvezke in svinčnike, gospod učitelj tega ne pazi. Čakajo, da bo prvi poklican, naj izpelje domačo nalogo na šolski deski, a gospod učitelj se ne zgane. Za mizo se je vsedel, glavo je naslonil v dlan leve roke, a desnica mu briše solzo iz očesa. Moj Bog, spomini prejšnjih let, bridka sedanost, temna, negotova bodočnost njegove ožje domovine -- to mu jemlje besedo, to mu iztiska solze. Toda treba je porabiti zadnje ure v šoli, treba je presaditi iz starega srca v mlada srca tisto globoko, gorško ljubezen do naroda. Saj to srce bo kmalu strto jenjalo biti, -- a ta mlada srca začenjajo šele živeti -- ona morajo domovino ljubiti, če naj kdaj zasije tej domovini zopet zlata svoboda.

In dvignil se je gospod učitelj in začel govoriti ne o računstvu, ampak o -- domovini, o Franciji. Govoril je o njeni nekdanji slavi, o njeni lepoti, o njenem bogastvu. Govoril je o njenih prijateljih in o njenih sovražnikih. Primerjal je o materi, ki z veliko ljubeznijo objema vse svoje otroke, misli in skrbi le za njih srečo in naklanja največjo pazljivost ter ljubezen ravno najrevnejšim, najbetežnejšim, največje pomoči potrebnim. Govoril je o srcu matere, ki krivavi, ko ji tržejo otroka iz njenega naročja, da bi ga za vedno ločili od nje, da bi ji ga izneverili. Vedno jasnejši je bil njegov glas, vedno živahnejše njegove kretnje, vedno milejši njegov pogled. O ljubezni do domovin -- Francije je govoril, in te ljubezni polno srce je prekipevalo, da se je ona iz starega, preizkušene srca prelivala v mlada srca njegovih šolarčkov. Niso vsega umeli, kar jim je govoril, a čutili so, kaj jim pravi; za štruno starčevega srca, ki se je oglasila o labudji pesmi domovinske ljubezni, je zabrnelo petdeset strun nedolžnih otroških src. Začutili so, da je Nemeč tujec in da ostane tujec v njih domači vasi, da ostane prava njih mati le domovina Francija. Niso obrnili oči od svojega čitelja, nanj so zrli kot na višje bitje, ki jim govori iz drugega sveta; kot preroku so mu verovali, ko je napovedal po dolgih tužnih dnevih robstva veselo svitlo zarjo odrešenja. -- Gospod učitelj je vzel kredo v roke; niso pričakovali, da jim bo pisal računске naloge na desko. To delo se z današnjim podukom ni skladalo. S tresočo roko je poslavljajoči se vzgojitelj napisal z velikimi črkami čez celo desko:

Evive la France!

Z navdušenostjo so učenci polnih grl zaklicali: Zivela Francija! Hvaležno jih je pogledal gospod učitelj, omahnil je, prijel se za srce in mrtev obležal pred šolsko desko. Srce mu je počilo. Na njegovem grobu mu je prijatelj župnik napisal besede: »Umrl kot žrtev domovinske ljubezni, živi v svojih učencih dalje.«

Dne 9. decembra t. l. pa je francoska državna zbornica najslavesnejše sprejela zopet poslance iz Alzacije in Lorene v svojo sredo. Krivica storjena i. 1871. nad njunimi prebivalci, se je kruto maščevala nad nasilneži - Nemci. Otroci, ki so poslušali poslovlilni govor sivolasega učitelja, so danes 60 letni starčki. a zdi se jim, kot da je bilo včeraj, ko so ob klicu: Eviva la France! videli zdihniti plemenito in preroško dušo svojega vzgojitelja.

Iz otročjih ust.

Neki delavec, ki je bil vdan pijači, pripoveduje jutraj svoji ženi, kaj se mu je ponoči sanjalo. Videl je, kako so prišle k njemu zapored štiri podgane. Prva je bila tolsta in debela, drugi dve sta bili zelo suhi, in četrta je bila slepa. Mož je bil precej praznoveren in zato so ga te sanje jako vznemirjale. Slišal je praviti, da pomeni nesrečo, če se komu sanja o podganah. Žena mu ni znala razložiti sanj. A njegov mali, bistrumni sinček mu je, kakor Jožef Faraon, razložil sanje tako: »Velika in debela podgana pomeni debelega gostilničarja, kateremu nosite vi, oče, svoj denar; dve suhi podgani sva midva z materjo, slepa podgana ste pa, oče, vi sami.«